

Göran Bodegård, överläkare, barnpsykiater, BUP-kliniken i Stockholm, Karolinska sjukhuset(goran.bodegard@bup.sll.se)

Samtal med sexuellt utnyttjade barn har ofta fel inriktning

Vad är vi beredda att lyssna till och lyssna efter?

■ En ny engelsk undersökning [1] och en svensk avhandling från 1999 [2] tvingar fram ett nytt perspektiv på övergrepp mot barn: Pojkar som utsatts för sexuella övergrepp riskerar att själva bli pedofiler på grund av att de inte fått adekvat behandling, trots att man känt till den sexuella belastning som tvingats på dem. Med andra ord: Om man inte förmår fokusera på sexualiteten i övergreppen får barnen inte rätt hjälp. Risken är då stor att pojken själv, dvs offret, blir en sexuell förövare – dvs sexualiteten i övergreppet var utomordentligt viktig, inte bara makt-kontroll- och aggressionsaspekten!

»Barn som far illa« är ett specifikt begrepp från senare hälften av 1900-talet, trots att det givetvis alltid funnits barn som behandlats mycket illa på olika sätt. Innehållet i begreppet har ändrats med ökande kunskap. Generellt gäller att perspektiven förskjuts och vidgas med ökande kunskap – men bara om den nya informationen faktiskt får bli kunskap. För detta krävs att de nya aspekter som följer med ny information kan accepteras medvetet och omedvetet.

Större medvetenhet finns

På 1960- och 1970-talen förstod vi att barn kan misshandlas av sina föräldrar. Vi lärde oss att diagnostisera »the battered child syndrome« men överlämnade sedan det hela till juridiken, socialvården och »tiden«. På 1980-talet blev informationen också om sexuella övergrepp mot barn så massiv att man på allvar måste beakta detta motbjudande perspektiv i differentialdiagnostiska bedömningar av barn med beteendestörningar, inte bara anse dessa företeelser vara beklagansvärd kuriosas. Nu blev flera av de flickor som decenniet innan hade uppfattats som patienter med ungdomspsykos och hysteriska anfall igenkända som ungdomar som brast under omöjligheten att integrera dissocierade sexuella upplevelser från barn domen.

Det sexuella våldet gavs emellertid genomgående en ensidig tolkning i samhället (oavsett mot vilka det riktades): Det betraktades som ett förvridet aggressivt driftsderivat utan egentlig sexuell innebörd. I detta synsätt kan givetvis finnas omedvetna försvar mot att alls behöva ge plats för de sexuella aspekterna, som är betydligt svårare att hantera än de aggressiva och våldsamma. Fysisk miss-

SAMMANFATTAT

Om man inte förmår fokusera på själva sexualiteten i övergrepp mot barn får barnen inte rätt hjälp. När det gäller sexuella övergrepp mot pojkar är risken då stor att pojken själv, dvs offret, blir en sexuell förövare.

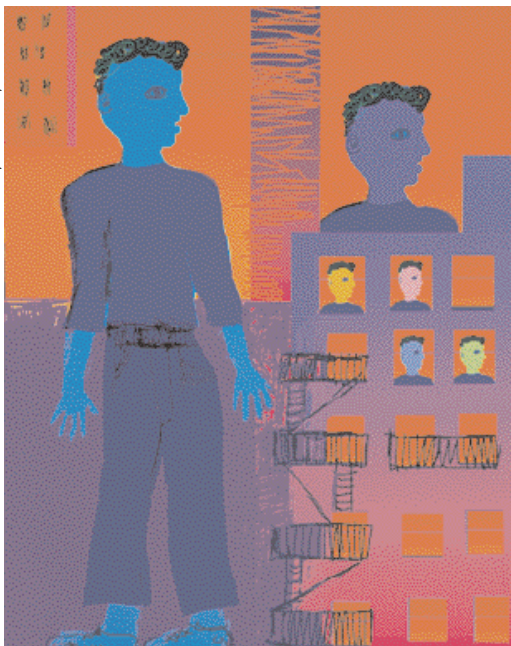
Behandlaren måste kunna se det riskabla sambandet mellan barnet-offret och barnet-den blivande förövaren.

Det finns en stor brist på både kunskap och resurser när det gäller att skapa en relation till sexuellt utnyttjade barn som kan möta deras behov/förmåga/vilja att tala eller inte tala om vad de bär i sina medvetna eller omedvetna minneslager.

Många barn är hänvisade till att i sin ensamhet treva efter hjälp i anonymitet; Barnens rätt i samhället (BRIS) rapporterar en skrämmande utsatthet för barn i vårt samhälle.

handel och sexuella övergrepp finns numera i den diagnostiska medvetenheten. Alla är överens om att det är ytterst väsentligt att identifiera dessa situationer och skydda barnet. Åtgärdspektiven har emellertid ändrats mycket litet, och fortfarande gäller att man överlämnar till juridiken, socialvården och tiden att handlägga dessa ärenden i enlighet med lagar och förordningar. Förvisso ägnas barnet-offret mycket och angelägen uppmärksamhet, men är innehållet och förhållningssättet i behandlingen alltid adekvat?

Den engelska undersökningen visar att pojkar som växer upp i en atmosfär av gränsöverskridanden (av olika slag och på olika nivåer), inklusive sexuella övergrepp, löper risk att »sexualiseras« prematurt och själva agera ut sin avvikande sexualitet tidigt i adolescensen. Denna information ter sig varken förvånande eller ny, men likväl kräver den ett nytänkande. Behandlaren måste kunna se det riskabla sambandet

Pojkar som utsatts för sexuella övergrepp riskerar att själva bli pedofiler på grund av att de inte fått adekvat behandling, trots att man känt till den sexuella belastning som tvingats på dem. Med andra ord: Om man inte förmår fokusera på sexualiteten i övergreppen får barnen inte rätt hjälp. Risken är då stor att pojken själv, dvs offret, blir en sexuell förövare.

mellan barnet–offret och barnet–den blivande förövaren.

Niklas Långströms avhandling från 1999 [2] summerar bl a:

»Unga sexualförbrytare som varit välkända av socialtjänsten, psykiatriska instanser och polisen på grund av 'sexuellt abusivt beteende' redan innan ett sexualbrott som lett till dom begåtts hade sällan fått några samordnade vårdinsatser eller vård som fokuserats på det sexuella innehållet i beteendestörningen.«

Vad är vi beredda att lyssna till och lyssna efter?

Vad är vi beredda att lyssna till och lyssna efter i samtal med barn? Kommer de som skall möta barn som utsatts för sexuella övergrepp att kunna se att barnets upplevelser av gränsöverskridanden också kan ha inneburit en introduktion till en prematur och avvikande sexualitet; att övergreppen kan ha varit en förvirrande men oavvislig upplevelse av lust och delaktighet för barnet, att starka och motsägelsefulla känslor inte låter sig förenas på ett privat plan eller ur ett socialt perspektiv?

Kommer hjälparen att förstå att barnet tacksamt kan ta emot hjälparens omedvetna invitation till förnekande av det sexuella för att barnet, precis som hjälparen, då »slipper« prata om det skamliga?

Barns trovärdighet

Hur är det med barns trovärdighet när det gäller att berätta om sexuella övergrepp? Vad är egentligen sant och inte sant? Kan påstådda övergrepp i barndomen leda till psykisk ohälsa senare i livet? Är studier från olika länder med olika värderingar och lagstiftning av generell värde vid störningar av detta slag, som ju aldrig har vare sig enkla eller tydliga naturalförlopp?

Angående barns trovärdighet har ny forskning [3] visat att man i det svenska rättssystemet använder sig allt mindre av psykologiska experter. Kanske har oförsonligheten olika skolor av experter emellan genererat en misstro mot möjligheterna att utsageanalyser eller rimlighetsbedömningar alls kan bidra med något av juridiskt värde. Hela detta svåra område har emellertid fått konkret belysning av en svensk rapport [4], som framhåller att det finns barn som inte kan, inte vill, inte förmår, inte minns att berätta om sexuella över-

grepp som de bevisligen varit med om. Deras utsagor präglas alltså av deras försvarsstrategier mot minnena av dessa upplevelser.

Det är heller inte svårt att psykologiskt förstå varför andra barn berättar om saker de inte varit med om, berättar om handlingar som liknar dem de upplevt, fyller luften med »osanningar« så att inget kan få upplevas som sant, berättar om något de upplevt för att i nästa andetag ta tillbaka detta helt och vice versa.

Man kan alltså, utifrån Svedins och Backs rapport, konkludera att barns utsagor alltid måste ses utifrån barnets privata förhållningssätt till sina upplevelser och psykiska sanningar innan de tillmäts juridiskt »face value«. Deras rapport är också en demonstration av olika psykiska försvarsmekanismer och förhållningssätt som svenska barn som utsatts för övergrepp använder sig av. Därmed är rapporten också en konkret guide till hur man bör förhålla sig till och applicera psykoterapeutisk kunskap i relation till barn och deras behov/förmåga/vilja att tala eller inte tala om vad de bär i sina medvetna eller omedvetna minneslager.

Skrämmande utsatthet

Den engelska undersökningen, Långströms avhandling och Svedins och Backs rapport kan sammanfattas på följande sätt:

Barn måste få möjlighet att bearbeta de privata sexuella aspekterna av de övergrepp de varit med om. När och med vem och i vilken form kan man inte enkelt styra eller påverka. Detta blir dock aldrig möjligt om behandlaren inte förmår lyssna efter, eller förmår acceptera, att det kan finnas sexuella aspekter i barnets upplevelser, inte heller om hjälparen omedvetet villkorar behandlingen med att det barnet varit med om endast varit en variant av våld och att de lustupplevelser som barnet kan ha haft endast var fysiologiska fenomen. Vidare måste behandlaren förstå att den skuld, skam och delaktighetsupplevelse barnet kan ha inte bearbetas om barnet inte hjälps att i sin egen takt förstå vem som hade ansvar.

Det blir givetvis heller aldrig möjligt att vare sig diagnostisera eller behandla dessa barn om barnet som egen individ aldrig får en privat och skyddad plats i kontakten med

vården, utan kontakten villkoras med att den skall ske med hela familjen alltid närvarande etc. Jag påstår inte att det inte finns kunniga professionella på det här området, men resurserna är alldeles för små [Rädda Barnen, pojkmottagningen, pers medd 2003]. Många barn är hänvisade till att i sin ensamhet treva efter hjälp i anonymitet; Barnens rätt i samhället (BRIS) rapporterar en skrämmande utsatthet för barn i vårt samhälle [5].

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Referenser

1. Salter D, McMillan D, Richards M, Talbot T, Hodges J, Bentovim A, et al. Development of sexually abusive behaviour in sexually victimised males: a longitudinal study. *Lancet* 2003;361:471-6.
2. Långström N. Young sex offenders. Individual characteristics, agency reactions and criminal recidivism [dissertation]. Stockholm: Karolinska institutet; 1999.
3. Gumpert C, Lindblad F, Johansson A. Child sexual abuse: Expert testimony in Swedish district courts. *Child Maltreatment* 1999;4: 343-52.
4. Svedin CG, Back K. Barn som inte berättar. Om att utnyttjas i barnpornografi. *Rädda Barnen*; 1996.
5. Harnesk G, Thuresson K, Sandelin G. Allt fler flickor tänker på självmord [debatt]. *Dagens Nyheter* 2003; 21 februari.